І. Л. Литвинчук

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПАРАДИГМІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Історія суспільства – це розвиток людської цивілізації, що проходила певні етапи і закономірні стадії соціального поступу. Поняття «цивілізація» формувалося історично, а філософи у різні часи вкладали в нього різний зміст. Вперше даний термін було вжито в епоху Просвітництва у Франції Мірабо-старшим в опублікованому у 1756 р. трактаті «Друг людей» у значенні близькому за змістом поняттям «духовність», «розум», «справедливість». На деякий час цивілізація стала синонімом культури – рівня розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, який виражається у створюваних нею духовних цінностях.

Німецькі філософи XVIII-XIX ст. розмежовували поняття культури і цивілізації та вважали, що в процесі розвитку суспільства їх взаємодія є суперечливою. Так, на дамку І.Канта цивілізація була лише зовнішнім «технічним типом культури». Ф.Ніцше стверджував, що розвиток цивілізації неухильно призводить до деградації та духовної загибелі суспільства. О.Шпенглер в опублікованій у 1918 р. першій частині книги «Занепад Європи» запропонував визначення цивілізації як стадії занепаду і вмирання культури, втрати людством творчих сил.

Засновники марксистської філософії (К.Маркс, Ф.Енгельс). розглядали цивілізацію як результат досягнень матеріальної і духовної культури, типи якої визначаються змістом суспільно-економічних формацій. Говорячи про ступені розвитку світової цивілізації, вчені підкреслювали її конкретно-історичний характер, обумовлений рівнем розвитку суспільного виробництва.

Соціологи, політологи, історики XX ст. найчастіше під цивілізацією мали на увазі сукупність унікальних економічних, соціальних, політичних, духовних, моральних, психологічних, ціннісних та інших структур, які відрізняють одні історичні спільноти людей від інших. Тобто, поняття «цивілізація» означало в першу чергу рівень соціального прогресу суспільства на певному історичному етапі його розвитку. Прикладом такого розуміння цивілізації може бути теорія «стадій росту» американського соціолога У.Ростоу і концепція «трьох хвиль» американського футуролога Е.Тоффлера.

Ростоу в своїх працях «Стадії економічного росту. Некомуністичний Маніфест» і «Політика і стадії росту» обгрунтував п'ять стадій суспільного розвитку: 1) традиційне або аграрне суспільство; 2) перехідне суспільство, коли створювалися передумови індустріальної революції; 3) суспільство промислової революції («стадія зрушення»); 4) стадія зрілості індустріального суспільства; 5) постіндустріальне суспільство як ера високого масового споживання.

Тоффлер власну концепцію виклав у трилогії «Футурошок», «Третя хвиля» і «Зміщення влади». У першій книзі він відзначив, що політичним наслідком для суспільства має бути розширення демократії, а в другій представив історію у вигляді «трьох хвиль цивілізації», які послідовно змінюють одна одну: перша призводить до встановлення сільськогосподарської цивілізації, друга – індустріальної, третя – інформаційної. «Третя хвиля» характеризується домінуванням засобів масової інформації та використанням наукових досягнень у всіх без винятку сферах суспільного життя.

Основою цих концепцій є лінійно-стадіальне розуміння цивілізації: вона є стадією у процесі поступального розвитку людства до єдиної світової цивілізації, для якої характерні такі атрибути, як правова держава, реалізація широкого кола прав і свобод людини; автономія особистості, взаємна відповідальність суспільства й особи.

Європоцентристські лінійно-стадіальні схеми заперечує теорія локальних цивіді-

зацій, в якій поняття цивілізації використовується для характеристики конкретного суспільства як соціокультурного утворення. Ще у 1819 р. поняття «цивілізація» почало вживатися у Франції в множині. Впродовж 30-40-х рр. XIX ст. зміцніли погляди про багатоманітність шляхів розвитку різних народів, роль релігії у зародженні цивілізацій і про строкатість вірувань як причину різноманітних образів локальних цивілізацій. Через 100 років англійський історик і філософ А. Тойнбі опублікував багатотомну працю «Пізнання історії», де він виокремив і охарактеризував кілька типів цивілізацій: 1) «первинні» – нерозвинуті, пристосовані до життя лише у певних географічних умовах, слабкі, які легко виникають і легко гинуть; 2) «вторинні» – виникають у відповідь на «виклик», що змінив умови їхнього початкового існування; 3) «третинні» – виникають на основі формування єдиних релігій і церков із «вторинних» цивілізацій.

Розвиток науки показав, що всі концептуальні підходи мають рівні права на існування. Сучасні філософи розглядають цивілізацію як універсальне поняття, що визначає зміст усіх суспільних процесів і лежить в основі класифікації історичних етапів розвитку суспільства. Під цивілізацією розуміють не лише результати матеріальної і духовної діяльності людей. Цивілізація поєднує в собі перетворену людиною природу та засоби цього перетворення, людину, що здатна жити і діяти в окультуреному середовищі, а також сукупність суспільних відносин як форм соціальної організації культури, що забезпечують її існування та розвиток. Таким чином, в основі сучасної теорії цивілізації лежить діяльніший підхід, який вирішальну роль у цивілізаційному процесі відводить інтелекту людини, здатної генерувати ідеї, створювати й опановувати нове.

Список використаних джерел

1. Базилевич *В. Д.* Інтелектуальна власність. / *В. Д.* Базилевич. – *[2-ге вид., стер.]. – К. : Знання 2008. – 431 с. 2. Иноземцев В. Л. За пределами экономического сообщества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В.Л. Иноземцев. – М.: Наука, 1998. – 421 с. 3. Інтелектуальна власність: Словник-довідник / За заг.ред. О.Д. Святоцького. – У2-хт.: Т.1 Авторське право і суміжні права / За ред. ОД. Святоцького, В.С. Дроб'язка. – Уклад.: В.С. Дроочзко, Г.В. Дроб'язко. – К: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 356 с.*